

PEYZAJ MİMARLIĞI BÖLÜMÜ VE PEYZAJ MİMARLIĞI ALANINDAKİ GELİŞMELER

İlgar KIRZIOĞLU*

ÖZET: İnsanın çevreden çeşitli biçimlerde yararlanma çabalarının doğal bir sonucu olarak, arazinin morolojik yapı ve topoğrafyasında değişimler ve eklenmeler olmaktadır. İnsan ve çevre arasındaki ilişki sonucu meydana gelen bazı olumsuzluklar, hızla artan nüfusa paralel olarak ortaya çıkan yeşilden yoksun sağlıklı yerleşme alanları, ekolojik denge ve planlama ilkelerine aykırı her türlü planlamalar, çeşitli kirliliklerin yarattığı doğal ve kültürel kaynak kaybı, insan ölçeğine oranla giderek devleşen teknolojik elemanlar, tek yönlü ve aşırı doğal kaynak sömürüsü ile ulaşım hatları için özensiz güzergah seçimi yüzyılımızın başında çevreyle ilgili mesleklerin önem kazanmasına neden olmuştur. Mühendislik, mimarlık ve tarım gibi konular vaktiyle tek bir meslek disiplini tarafından temsil edilirken bugün yeni bilim dalları ve meslek kollarına ayrılmışlardır.

Peyzaj Mimarlığı meslek dalında bunlardan biridir. Geçen yüzyıl sonlarına kadar küçük ölçekli alanlarda bahçe düzenleme olarak ve genellikle deneyimli kişiler tarafından "Bahçe Mimarlığı" kapsamında sürdürülen bu konu günümüzde Peyzaj Mimarlığı'na doğru kapsam ve içerik bakımından gelişme göstermiştir. Bu meslek giderek daha yaygın bir çevre ile ilgilenmekte; mimarlık, şehircilik, plastik sanatlar, mühendislik ve doğa bilimleri ile ilişkilerini ve mesleki dayanışmasını yoğunlaştırmaktadır (Özcan, 1992).

GİRİŞ

Yirmibirinci yüzyıla yaklaşırken insanlığın geleceğini yine insanlığın yarattığı çevre sorunları tehdit etmektedir. Bu çevre sorunlarından bazıları; nüfus artışı, yapısal yoğunlaşmalar, çevre kirliliği, doğanın bilinçsiz kullanımı ve ekolojik dengenin giderek bozulması olarak bilinmektedir. Ancak çevre sorunlarının giderilmesinde veya en aza indirilmesinde çevreyle uğraşan diğer meslek disiplinleriyle birlikte Peyzaj Mimarlığında önemli işlevleri ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Peyzaj; bir yerin doğal fizyonomisi içinde bulunan doğal ve kültürel varlıkların bir bütünü halindeki görünümüdür. Sahil çizgisi ile uluk çizgisi arasında kalan çeşitli görüntüler, morfolojik özellikler, orografik çizgiler, bitki deseni, tarım arazileri, iskan alanları, ulaşım ağı vb. gibi doğal ve insan eliyle oluşturulmuş unsurlar bir alanın peyzajını oluşturur. Bu nedenle peyzaj, doğal varlıklar yanında kültürel varlıklarla belirli fizyonomi kazanır (Uzun ve ark., 1991).

Peyzaj ve çevre planlaması prehistorik devirlerde insanlığın kendine yaşama mekanı hazırlamak amacı ile doğa içine yerleşerek çevresini gereksinimleri doğrultusunda kullanmasıyla başlamıştır. Toplumsal yerleşmeler arttıkça bilgisiz ve aşırı kullanım doğanın sağlığını ve dengesini bozmuştur. Bozulan bünyenin kendini onarımı bazen yüzyıllar almış, bazende mümkün olmamıştır. İnsanlığın doğuşu ile küçük

ölçekte başlayan çevre düzenlemesi (bahçe düzenlemesi), tarih boyunca bilinçli yada bilinçsiz, doğru ya da yanlış yönde gelişerek bugün geniş ölçekte çevre düzenlemesi (Peyzaj Mimarlığı) kavramının gelişmesine yol açmıştır. İnsan eliyle doğa parçalarını bilinçli şekillendirme çabaları, yüzyıllarca bahçe yapımı niteliği taşımıştır. Önceleri yalnız devlet adamlarının, sonra da varlıklı ailelerin süsleme sanatının bir türü olarak kabul edilip, belli bir görünüm için şekillendirme diye niteledikleri "doğayı insan eliyle düzenleme" işlemi bugün kapsamını çok genişletmiştir. Sonuç olarak bu uğraş dalı yarım yüzyılda ölçeğini bahçe planlamadan kırsal ve kentsel planlamaya, sonunda bölge ve ülke planlamaya kadar çıkarabilmiştir (Tanrıverdi, 1987).

Peyzaj mimarının görevi, insanların içinde yaşadığı kentsel ve kırsal çevrede; makro ve mikro ölçekte arazi kullanım planları, topluma açık yeşil dokunun planlaması ve düzenlenmesi, çevre kullanımı, geliştirme ve koruma planlamaları, rekreasyon alanları, oyun ve spor alanlarının planlanması ve düzenlenmesi, doğa koruma bölgelerinin planlanması ve düzenlenmesi konusalt yerleşim alanlarında yeşil doku planlaması ve uygulaması, endüstriyel kuruluşların yer seçimi ve yeşil doku planlaması-düzenlemesi gibi estetik ve fonksiyonel çalışmalarla yaşanan mekanı daha etkin duruma getirmektir.

* Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 25240, Erzurum

Doğu Anadolu Bölgesi, Atatürk Üniversitesi Bahçe Bitkileri Bölümünde Peyzaj Mimarlığı kürsüsünün kuruluşundan önce, yeşil alanlar, odunsu ve otsu süs bitkileri çeşidi, rekreasyonel alanlar bakımından oldukça yetersiz bir durumdaydı. Bölüm kürsüsünün kuruluşuyla birlikte söz konusu alanlarda bir çok gelişme olmuştur. Özellikle üniversite kuruluş yıllarında yeşil alan bakımından çıplak bir görünüm sergilemekteydi. Yapılan çalışmalarla üniversitede yoğun bir ağaçlandırma ile kampüsün yeşil dokuya kavuşması sağlanmıştır.

Erzurum'un önemli parklarından biri olan 100. Yıl Parkının peyzaj planlaması ve uygulaması gerçekleştirilerek kent halkına hizmet verilmektedir. Bunun yanında tarihi özelliğe sahip olan Yakutiye Medresesinin peyzaj projeleri çizilerek, bugün kentin en yoğun kullanıma sahip dinlenme mekanlarından biri haline getirilmiştir. Cumhuriyet ve Fırat Üniversitesi kampüsünün kuruluş yıllarında peyzaj projeleri çizilerek Doğu Bölgesine önemli proje katkıları bulunulmuştur. Örneğin Ağrı kendi Dambat Rekreasyonel Alan Planlaması projesi çalışmaları ve Atatürk Üniversitesi merkezi otopark projesi gibi pek çok resmi ve özel kuruluşun çevre düzenleme proje çalışmaları bölümümüz elemanlarınca yapılmıştır.

PEYZAJ MİMARLIĞI BÖLÜMÜ VE ALANINDAKİ GELİŞMELER

Peyzaj Mimarlığı Bölümü 1991 yılında kurulmuştur. Kuruluşunda 1 Doçent ve 1 Araştırma Görevlisi bulunan akademik kadrosunda bugün, 1 Profesör, 2 Yardımcı Doçent, 5 Araştırma Görevlisi, 5 Okulman yer almaktadır. Akademik kadrodaki gelişmeyle birlikte bölgede peyzaj mimarlığı alanındaki çalışmalar yoğunluk kazanmış ve yörenin bölüm çalışmalarına olan ilgisi artmıştır.

Fakültenin mevcut seralarından birinin bölüme tahsis edilmesiyle bölüm elemanlarının kişisel çalışmalarına ek olarak satın alma yoluyla bir çok süs bitkisi getirilmiş ve yoğun üretime başlanmıştır. Düzenli olarak yapılan üretimden ve sonuçlanan araştırmalardan elde edilen süs bitkileri belirli dönemlerde satışa sunulurken fakülteye gelir elde edilerek, hem de yöre insanına farklı süs bitkilerinin tanıtımı yanında çiçek sevgisinde aşılınmaya çalışılmıştır. Seradaki

mevcut bitkiler gerek eğitim-öğretim gerekse çeşitli araştırmalarda kullanılmaktadır. Ayrıca serada ilkbahar ayında çeşitli mevsimlik çiçeklerin üretimi yapılmakta ve bunların değişik yerlerde kullanımı ile yörenin görünümüne canlılık katılmaktadır.

Yapılan doktora, yüksek lisans tezleri ve araştırma projeleri ile bölgenin eksiklikleri belirlenerek çözüm önerileri getirilmektedir. Bölümümüz tarafından Büyükşehir Belediyesi, diğer belediyeler, Karayolları Bölge Müdürlüğü ve Askeri birimler başta olmak üzere çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına peyzaj çalışmalarında gönüllü danışmanlık yapılmaktadır.

Bölge Gelişimine Katkı Sağlamak Amacıyla Bölüm Tarafından Yapılan Projeler

- Ağrı Dambat Kent Kültür Parkı Projesi
- Ağrı Havaalanı Çevre Düzenlemesi
- Ağrı Vilayet Binasının Çevre Düzenlemesi
- Aşkale 75. Yıl Rekreasyon Alanı Peyzaj Düzenlemesi
- Atatürk Üniversitesi Merkezi otopark Projesi
- Aziziye Hastanesi Çevre Düzenlemesi
- Bayburt Aslan Dağı Rekreasyon Alanı Düzenlemesi
- Çat Belediyesi Çevre Düzenlemesi
- Hasankale Belediyesi Kent Parkı ve Çevre Düzenleme Projesi
- Horasan Belediyesi Çevre Düzenleme Projesi.

3. SONUÇ

Bölümümüz, Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan pek çok ilden gelen istekler doğrultusunda çeşitli peyzaj projeleri hazırlayarak bölgenin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Gelecek yıllarda da peyzaj projesi hazırlama, uygulama ve danışmanlık hizmetleri bölümümüz tarafından yürütülecektir. Bölümümüz serasında iç mekan süs bitkileri ve mevsimlik çiçek üretimleri yapılarak tüm yöreye hizmet verilmektedir.

Bölümde yüksek lisans ve doktora çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışmalarla yörenin doğal ve kültürel verileri belirlenerek, çevreye duyarlı